

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
מועד הבחינה: ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
מספר השאלון: 904441 קיץ תשע"א, 2011
נספח: תכנית הלימודים (לשאלון 05 בלבד)
לנבחנים אקסטרניים – 05

ספרות עברית וכללית

2 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים ושלושה רבעים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.
- פרק ראשון – סיפור קצר
 - פרק שני – דרמה
 - פרק שלישי – רומאן ונובלה
 - פרק רביעי – שירה (שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, שירת המאה ה-20)
 - פרק חמישי – שיר שלא נלמד
- משלושת הפרקים הראשונים יש לבחור בשני פרקים, ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – 28 נקודות).
- הפרק הרביעי (שירה – 28 נקודות) והפרק החמישי (שיר שלא נלמד – 16 נקודות) הם **חובה**. עליך לענות על השאלות שבהם לפי ההוראות בכל פרק.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת להשיב עליה.
- (2) חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.
- (3) אין להדגים באמצעות אותה יצירה בתשובות שונות.
- (4) שים לב לכתב, לכתיב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה). רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רשום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת פרק ראשון – סיפור קצר

אם בחרת בפרק זה, ענה על שתיים מהשאלות 1-3 (לכל שאלה – 14 נקודות).

שים לב: בשאלות 1-2, אין לענות על פי "סיפור אהבה" מאת אהרן אפלפלד.

1. למרחב (מקום) ולזמן (תקופה, עונות שנה, חלקי יממה) יש תפקידים שונים בסיפור. למשל הם יכולים לשמש רקע להתרחשויות, לשאת משמעות סמלית, לשמש אמצעי לאפיון דמויות. הסבר את התפקיד של המרחב ו/או הזמן בסיפור קצר שלמדת.
2. סיפורים רבים עוסקים בסוגיות חברתיות כמו צדק ואי-צדק, קיפוח, דעות קדומות. תאר סוגיה חברתית מסוג זה, כפי שהיא באה לידי ביטוי בסיפור קצר שלמדת. בתשובתך הצג שתי דרכי עיצוב שבאמצעותן המחבר מנסה לעורר את הרגשות או המחשבות של הקוראים בנוגע לסוגיה שתיארת.

סיפור אהבה / אהרן אפלפלד

3. תאר כיצד העבר רודף את הדמויות ב"סיפור אהבה" מאת אפלפלד, והסבר את המשמעות של רדיפה זו עבור דמויות אלה ועבור הקוראים.

פרק שני – דרמה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מהשאלות 4-10 (28 נקודות)

שאלה כללית על הטרגדיות של סופוקלס ("אנטיגונה", "אדיפוס") ושל שקספיר ("המלט", "המלך ליר", "אותלו", "מקבת")

4. מהו הקונפליקט בטרגדיה שלמדת?
בחר בשתי דמויות-משנה בטרגדיה שלמדת, והסבר את תרומתן לעיצוב קונפליקט זה.
/המשך בעמוד 3/

טרגדיות של סופוקלס

"אנטיגונה"

5. תאר כיצד האהבה (בין בני משפחה או בין גבר לאישה) באה לידי ביטוי במחזה "אנטיגונה", והסבר את תפקידה בעלילה הטרגית של המחזה.

"אדיפוס"

6. הסבר אילו תכונות באישיותו של אדיפוס הופכות אותו לגיבור טרגי. בסס את דבריך על דוגמאות מן המחזה.

טרגדיות של שקספיר

"המלט"

7. רצח אב הוא הנושא המרכזי במחזה "המלט". תאר והדגם את ההתמודדות של הבנים – המלט ולארטס – עם רצח האב, והסבר מה אפשר ללמוד מהתמודדות זו על כל אחד מן הבנים.

"המלך ליר"

8. כיצד בא לידי ביטוי במחזה הניגוד בין גונריל ורגן לבין קורדליה? בסס את דבריך על דוגמאות מן הטרגדיה. הסבר את התפקיד של ניגוד זה בבניית המשמעות של המחזה.

"אותלר"

9. אפשר לומר על יאגו כי הוא הדמות המושכת בחוטי העלילה במחזה. בסס אמירה זו על שתי מערכות יחסים של יאגו עם שתי דמויות שונות במחזה.

"מקבת"

10. הדם בטרגדיה "מקבת" הוא מוטיב מרכזי. תאר שתי סצנות שבהן מוטיב זה מופיע, והסבר כיצד הוא מסייע לאפיון הדמויות בטרגדיה ולבניית המשמעות של המחזה.

פרק שלישי - רומאן ונובלה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מהשאלות 11-16 (28 נקודות).

הדבר / אלבר קאמי – שאלות 11-12

11. הסבר מהו ייעודו של האדם בעולם על פי הרומן "הדבר". בסס את דבריך על שלושה אירועים, מצבים או מפגשים המתוארים ברומאן.
12. קרא את הקטע שלפניך, הלקוח מתחילת הרומאן "הדבר", וענה על השאלה שאחריו. בבוקר השישה-עשר באפריל יצא דוקטור ברנאר רייה מחדר העבודה שלו ורגלו נתקלה בחולדה מתה באמצע מישורת הקומה. באותו רגע סילק בהיסה הדעת את החיה הצדה וירד במדרגות. פרט זה, שהוא לכאורה מקרי, הוא הראשון מבין תיאורי זוועה ההולכים ומתעצמים ברומאן "הדבר".
- הבא מן הרומאן שתי דוגמאות נוספות לזוועה ההולכת ומתעצמת, והסבר את תפקידה של התעצמות זו בבניית המשמעות של הרומאן.

שים לב: בשאלות 13-14 אין לענות על פי הדבר מאת אלבר קאמי.

רומאן מתורגם ונובלה מתורגמת – שאלות 13-14

13. תאר שתיים מנקודות המפנה בעלילת הרומאן המתורגם שלמדת או בעלילת הנובלה המתורגמת שלמדת, והסבר מדוע לדעתך נקודות אלה הן נקודות מפנה.
14. רכיבים ביצירה, כגון סמלים ומוטיבים, חלומות והזיות, דמויות-משנה, תורמים לעיצוב חיי הנפש של הדמויות המרכזיות.
- תאר שני רכיבים כאלה ברומאן המתורגם או בנובלה המתורגמת שלמדת, והסבר מה אפשר ללמוד מהם על חיי הנפש של דמות מרכזית ביצירה זו.

שים לב: על שאלות 15-16 אפשר לענות אך ורק על פי הרומאנים המפורטים להלן.

עיר קסומה, ספר הדקדוק הפנימי, מור מאני, מקדמות, סיפור פשוט, שירה, חיי נישואים,

התגנבות יחידים, זיכרון דברים – שאלות 15-16

15. תאר שתניימ מנקודות המפנה בעלילת הרומאן שלמדת, והסבר מדוע לדעתך נקודות אלה הן נקודות מפנה.

16. רכיבים ביצירה, כגון סמלים ומוטיבים, חלומות והזיות, דמויות־משנה, תורמים לעיצוב חיי הנפש של הדמויות המרכזיות.

תאר שני רכיבים כאלה ברומאן שלמדת, והסבר מה אפשר ללמוד מהם על חיי הנפש של דמות מרכזית ביצירה זו.

/המשך בעמוד 6/

פרק רביעי – שירה

פרק זה הוא חובה, על הנבחן לענות על שתיים מהשאלות 17-30:
על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 17-20), ועל שאלה אחת משירת המאה ה-20 (שאלות 21-30).
(לכל שאלה – 14 נקודות)

שירת ימי הביניים

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

כָּאבִי רַב / שלמה אבן-גבירול

כָּאבִי רַב וּמְכַתִּי אֲנוּשָׁה / וְלַחֲתִי סָר וְעֲצָמוֹתַי חֲלוּשָׁה,
וְאֵין מְבָרַח וְאֵין מְנוּס לְנַפְשִׁי, / וְאֵין מְקוּם תְּהִי לִי בּוֹ נְפִישָׁה.
שְׁלֵשָׁה אֶסְפוּ עָלַי לְכֹלוֹת / שְׁאֵר גּוּפִי וְרוּחִי הָעֲנוּשָׁה:
גָּדַל עֲוֹן וְרַב מְכָאוֹב וּפְרוּד – / וּמִי יוּכַל עֲמֹד לְפָנַי שְׁלֵשָׁה?
הַיָּם אָנִי וְאִם תִּגִּין, אֱלֹהֵי, / וְכִי בְרוּל עֲצָמֵי אוֹ נְחוּשָׁה?
אֲשֶׁר כָּל עֵת יִסְבּוּנִי תִלְאוֹת, / כְּאֵלוֹ הֵם מְסוּרִים לִי יְרֻשָׁה,
וְתִדְרֹשׁ לְעוֹנֵי רַק, כְּאֵלוֹ / לֵךְ אֵין עַל בְּנֵי אָדָם דְּרִישָׁה!
רְאֵה נָא בְעֵמֶל עֲבָדֶךָ וְעוֹנִי / וְכִי נִפְשׁוּ כְמוֹ דָּאָה יְקוּשָׁה –
וְאַחֶיהָ לֵךְ לְעוֹלָמִים לְעַבְדִּי / וְלֹא אֶשְׁאֵל עֲדֵי נִצַּח חֲפִישָׁה.

5

- א. תאר את מצבו של הדובר בשיר זה, והסבר כיצד השאלות הרטוריות בבית הרביעי ובבית החמישי מבטאות מצב זה. (8 נקודות)
- ב. הבא מן השיר אמצעי אמנותי נוסף (מלבד שאלות רטוריות), והסבר כיצד הוא מבטא את מצבו של הדובר. (6 נקודות)

/המשך בעמוד 7/

18. לפניך שני שירים מאת שמואל הנגיד: "הים ביני ובינך" ו"בכור אמי" ואחריהם שאלה.

קרא את השיר שלמדת, וענה על השאלה.

הים ביני ובינך / שמואל הנגיד

הים ביני ובינך / ולא אטה לחלותך
ולא ארוץ בלב חרד / ואשב על קבורתך?
אמת, אם אעשה כזאת / אחי בוגד באחותך!
אקה, אחי, אני יושב / עלי קברך לעמתך,
לך מכאוב בתוך לבי / כמכאובי במיתך.
ואם אמן לך שלום - / ולא אשמע תשובתך,
ולא תצא לפגשני / ביום בואי לאדמתך,
ולא תשחק בקרבתי / ולא אשחק בקרבתך,
ולא תראה תמונתי / ולא אראה תמונתך,
למען כי שאול ביתך / ובקבר מעונתך -
בכור אבי ובן אמי, / שלומים לך באחריתך,
ורוח אל תהי נחה / עלי רוחך ונשמתך!
אני הולך לארצי, כי / בארץ סגרו אותך.
ואנום עת ואיקץ עת - / ואת לעד בנומתך,
ועד בוא יום חליפתי / בלבי אש פרידתך!

בכור אמי / שמואל הנגיד

בכור אמי, בכור מות חמסך / ומזה עת נטות שמש יניסך,
ולערב יהי ביני ובינך / אבנים ועפר ארץ למסך,
ולא הועיל לך הונך והודך / ביום אידך, ולא כיסך וכוסך.
נשקתיך - ולא שת לבבך, / ואת שוכב כאיש בריא בערשך,
וצעקתי - ולא תשיב, למען / לשונך מלדבר סר וחשה.
ושנת שנת עולם אשר צור / עלי כל מעשיו הפיל ונסך,
והשקוד בקלח כוס תמותה / וכמעט קט אני שותה בכוסך!

תאר והסבר כיצד התפרדה בין החי למת באה לידי ביטוי בשיר שלמדת:
"הים ביני ובינך" או "בכור אמי".

בתשובתך כתוב גם על שני אמצעים אמנותיים הממחישים הפרדה זו.

שירת ביאליק

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הולכת את מעמי / חיים נחמן ביאליק

<p>ואני ידעתי, עוד יפשוטו על-פני הארץ כלה ביריעת תכלתם המשבצת וזהב בפולשיות השחרות - לילי קרץ, מתוקי לילות, קודחים ומחרשים, מעלפי שחור וכלילי הפוככים, כל-פוכב רמון וזהב, רמון וזהב; ורות הרהורי חטא ויגעת חמדה בתיק הלילה תרביץ כל-הארץ; ופתאם תקום דממה גדולה, רבה, ורטט חשק יחלף כל-העולם, וננערו כוכבים שפעות שפעות, ונתכו המה ומכמותם ארצה כנבל שלל עלי זהב בשלכת; יקלחי תאנה ואכילי חשק איש איש ברעבו ובצמא יצא, יגשש קיר בעור, יחבק אבן, יתחבט ארצה, יחל על-גחוני, ללקט רסיס פו אחד, פרוי אחד ממה שהשליף לו מעל פוכבו ולמצא מלא כף אהבה, קרטוב אשר - בשעה זו אם יתקסוף בעגועים, ונוהה וציפה תמע עינך והשוטט חדלת תקנה בערפל, ונפשך תצא לאלהים ולאשר - כמוני שאי עיניך השמימה ולמדוי-נא מהם את-לבך שלונה: ראי, כאלה וכאלה יאבדו כוכבים מדי לילה לשמים - והם בעשרם עומדים ובשלותם, ואינם חשים כלל באגדתם, יכמו לא-נגרע פלום מפל-והבם.</p>	<p>הולכת את מעמי - לכי לשלום ויהי רצונך לבדו גר לנתיבה, ומצאי את-השלנה באשר תהיי. אניו אל-תתני לב - אינני גלמוד: כל-עוד השמש יוף בצאתו ובבאו וכוכבי-אל לא-גלאו עוד מרמו לי - עוד לא ירדתי מפל-נכסי ומעין פנחמותי עוד לא-דלל. ראי, הסרתי איתך - אף עדין לי נשאר רב: לי יש עוד עולם מלא, תפה כמו שהוא בירק אביביו, בנוב סוף קיצו ובלבנונית תרפיו; ולב עוד לי - דביר חזון, קן-החלומות, וכאבי עצור שם, יגון הקדש, ומלאך טהור עמי - דמות דיוקנה, החופף עוד כחסד אל על-ראשי ולוחש ברכה, רותת ומתאפק כדמעת אם חשאית על גר שבת כדממת הקדשה השאננה, וכאותו כוכב חרד שם במרום, שמציץ עוד עלי בעין יפה ומושיט לי בחשף שרביט וזהבו.</p>
--	---

תאר את דמותו של הדובר, כפי שהיא מצטיירת בשיר מדבריו לאהובתו שעזבה אותו,
והסבר שתי דרכי עיצוב התורמות לביטוי רגשותיו ולביטוי יחסו אליה.

20. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריי.

לנתיבך הנעלם / חיים נחמן ביאליק

לנתיבך הנעלם בסופה זקת
 ותפוצי פתאם בית-כלאך,
 ומסביבות אהלי לנצח מחקת
 את-עקבות פעמיך וצלך;
 במנוסת בקלה לדרך יצאת,
 ובצאתך - עם צ'ורף למרחק נשאת
 את-מצתלות צחוקך - את-פעמון ותבך,
 את-להבות גילך ומדורות לבבך;
 אך אחת נשית: ברפת שלומי ושלומך,
 ובקפונך ותשי
 בזוית קטונך גם נעל של משי,
 ועל אדן החלון - אגדת חבצלותי
 וצ'ורר תלמותי
 ואותי - - -

באשר את שם - הני ברובה ממקומך!
 צמך אנכי בסערה, אחותי!
 ואם את עוז סער ואני כבד תלמות -
 עד ראש גבעות עולם נעד נרפתי תלמות
 נרדפה יגון כל-לילותי תמי;
 ונשוא אברותיך - נאת גם לא תראי -
 אנכי, ענן ועף קודר, צרירי,
 אל אשר תשושי אשרך פעמי,
 ובפרשי ממרומי, ובאשר אבאך,
 צל מגור ושאך -
 אפלה לב-עולם בברקי ורעמי
 ואחיהו בגשמי
 ובשירי.

הסבר והדגם כיצד מתוארת בשיר עזיבתה של האהובה, ומה הן התגובות של המשורר על עזיבה זו.

/המשך בעמוד 10/

שירת המאה ה-20

שירי נתן אלתרמן

21. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

גֵרִים / נתן אלתרמן

גַם לְמִרְאָה נוֹשֵׁן יֵשׁ רִגְעַ שֶׁל הַלְדָּת.
שָׁמַיִם בְּלִי צִפּוּר
זָרִים וּמְבַצְרִים.
בְּלִילָה הַסְהוּר מוֹל תְּלוּנָה עוֹמֶדֶת
עִיר טְבוּלָה בְּבִכֵי הַצְרָצְרִים.

וּבְרִאוֹתָהּ כִּי עָרְף עוֹד צוֹפֶה אֶל הַלֵּךְ
וְהִקְרַח
עַל פִּידוֹן הַבְּרוּשׁ
אֵתָה אוֹמֵר – אֵלֵי, הַעוֹד יִשְׁנֶם כָּל אֵלֶּה?
הַעוֹד מֵתָר בְּלַחַשׁ בְּשִׁלּוּמָם לְדָרֵשׁ?

מֵאֲגַמִּיָּהֶם הַמַּיִם נִבְטִים אֶלֵינוּ.
שׁוֹקֵט הַעֵץ
בְּאֶדָם עֲגִילִים.
לְעַד לֹא תִעַקֵר מִמֶּנִּי, אֱלֹהֵינוּ,
תּוֹגַת צַעֲצוּעֶיךָ הַגְּדוּלִים.

בשיר זה מבטו של המשורר כאילו בורא את העולם בכל פעם מחדש.
הסבר והדגם מהשיר קביעה זו.

22. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

עץ הזית / נתן אלתרמן

ועם ערב, שותת משקיעה ארפה,
יגשש על פניך – איך?
בגזעו הנפתל, בלהבת עורקיו,
משמר וכבוש בכיף.

ומנגד חורג השרב האדם
ונרתע

ואימה תאחזהו –
כי תהר לא זמוט ולבו לא ידם,
כל עוד נבט אחר מרטש את תוהו.

שבעים שנה
הקיץ מלה.
באור נקמות סממו בקריו.
אחד עץ הנית,
אחי הנדה,
לא נסוג מנגהם בקרב.

מה קדושה שבועתו! ענפיו השחרים
לא עמסו כוכבים וירח.
רק עניו, אדמתי, כמו שיר השירים,
את לבות אבניך פולת.

ואולי מעיני אלהיו, רבנו,
רק דמעה לו נתנת, כבדה ותמה,
ברבצו עירי, ברואה חשבונות,
על ספרך הנוסף תמה.

כאשר תשאלי את הריף למות
וגעו עדרים אל מטר ומספוא,
הוא נצב בחומה, חתנה הגלמודה,
וידעת כי נפשו בכפו.

בשיר זה יש מעין עלילה.

תאר את השלבים השונים בעלילה זו, והסבר את המשמעות הסמלית שלה.

23. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

דו־שִׁיחַ / נתן אלתרמן

הֵהּ, מִיכָאֵל, עַת לִי קוֹרָא אַתָּה בְּשֵׁם
שׁוֹחֲקֵת הָאִשָּׁה בִּי וּבּוֹכָה הָאִם.
לֹא לִסְפִיץ בְּנִים וְלֹא תֵלֵד הַתְּרַבּ.
אֶף בְּצִיגֵי נָשִׁים הֵן סוֹכְכוֹת עַל עָרְשׁ.

מִיכָל, אַיֵּךְ? סוֹכֵב הַשָּׁצֵר. עַד יוֹגֵף
לּוֹ עוֹד אֶרְצֶךָ בְּנִים לְדוֹמִיָּה וְאִשָּׁר.
גַּר הַעֲלִי. מִיכָל, וְקוֹמִי עַל הַסֶּף.
בְּסִינֵי אוֹר, מִיכָל, עַד יִכְסִּי חֶשֶׁף.

מִיכָל, אַיֵּךְ? בְּעָרֵב קָרֵב הוֹמֵךְ דִּינִים
הַלְכָתִי וְאִמֵּר לָךְ: לְמַחֵר וְשָׁבְתִי.
אֶקַּל עָבְרוֹ, מִיכָל, כְּמוֹ רֵבּוּא שְׁנִים.
וְאֵת פְּנֵי מָאָז עוֹד לֹא הִסְבָּתִי.

הֵהּ, מִיכָאֵל, הַשָּׁצֵר לֹא יוֹגֵף עַד תָּם.
עַל סֶף אֲנִי תָמִיד וְאוֹר בְּבִחְלוֹם.
הַלְזִלָּה רִיק מִבְּכִי, הַלְזִלָּה רִיק מֵאִשָּׁר,
אֶף אוֹר בְּבִחְלוֹם וְאִין בִּינִינּוּ חֶשֶׁף.

הֵהּ, מִיכָאֵל, מְעָרֵב קָרֵב הוֹמֵךְ דִּינִים
בְּכִלּוֹת דִּינֵינוּ אַתָּה מִסָּב אֲלֵי פְנִים.
מִלְאָה אֶתְבַּחֲנֵנוּ, מִיכָאֵל, רְאֵנָה.
כִּי לֹא גְבוּעָה הִיא. נִטֵף לֹא נִגְרַע מִמֶּנָּה.

מִיכָל, אַיֵּךְ? עוֹר שְׁלַחְתִּי לְחַפְשִׁי
אֵל תְּהוֹ, אֵל אִין אֵשׁ וְאֶרֶץ וְשָׁמַיִם.
נָפַל גּוֹפֵי אֲפִים. נִכְרְתָה נַפְשִׁי.
בַּק בְּשָׁמַיִ קוֹלֶךָ תּוֹעוֹת דְּבִי אֵלֶיךָ.

מִיכָל, אַיֵּךְ? אֵיזָה נֹנָה לָךְ לְמִשְׁכָּן?
מִיכָל, אֶף זֹאת הַגִּידִי וְאִמּוֹג בְּאֶפְרַי:
הָאִם בְּבֵית אָבֵל אַתָּ אוֹ בְּבֵית חֵטֵן?
וּמָה קוֹלֶךָ רוֹגֵן בְּשִׁיר עַל פִּי הַנְּבִלָּה?

הֵהּ, מִיכָאֵל, עוֹר גּוֹפְנוּ הַמְדָּבָר.
אֶקַּל צוֹפּוֹת עֵינָיו מֵאֵשׁ וּמִצָּפֵר.
נְדִיךְ אַת פְּנֵי מוֹצָאוֹת וְהֵן בְּפִים
עוֹבְרוֹת פְּנֵי, שְׁקוּפּוֹת אֵל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם.

הֵהּ, מִיכָאֵל, נֹנָה שׁוֹקֵט לִי לְמִשְׁכָּן.
לֹא בֵית אָבֵל אֲנִי וְלֹא סְדְרֵי חֵטֵן.
וּכְמוֹ עַל פִּי הַנְּבִילָה נִשְׁמַתִּי רוֹנָנָה,
כִּי בְּצִדֶךָ אֲנִי בֵּין רְגָבִים שׁוֹכְנָה.

מִיכָל, אַיֵּךְ? סִפִּין קִינֵינוּ בְּכַפָּה
שֶׁל עַת לֹא בַחֲמוּקָה בְּהַגִּיחָה מְאָרֵב.
מִיכָל, אִשָּׁה אוֹהֶבֶת, נִצְרָה סָפָה,
מְחִי סִפִּין מִלֵּב לְעַת מְגִינֵי עָרְשׁ.

בחר בשניים מן היסודות המבניים בשיר, והסבר כיצד כל אחד מהם מבטא את הטרגיות העמוקה המובעת בשיר.

24. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

מְטֹמְרוֹזוֹת / נתן אלתרמן

צַד פְּתָאם בָּא הַקֵּץ. עֲבָרָה רוּחַ זוֹעֵמָה
 וּבֹן-לֵילָה הִחְלִיף אֶת סִמְלֵיו הַהֶמּוֹן.
 בַּק הַקּוֹף לְבִדּוֹ. בְּרִתְּבָה הַשׁוֹמְמָה.
 עוֹד מְצַדִּיעַ כָּאֵז, וּבְעֵינָיו תִּמְהוֹן.

„עם פניסת צבאות בעלי-הקריה סוקלת
 טנקת ג'ימסיות בפיר הגדולה, שהיתה
 ג'ורח ה-צירי, מה לעשות בקוף, אשר
 בשעתו למרחה למצויצ לפי הנוסח
 הפסיכטי...
 הן קצתו...“

רְדִיעָה שְׁכֹאֵת לֹא כְדָאֵי לְעַקֵּף.
 רְדִיעָה שְׁכֹאֵת הִיא טְרַנְדִּיָה שֶׁל קוֹף.

הַמוֹנִים שָׂאָךְ תִּמּוֹל מִחָאוּ לוֹ בַּפִּימ,
 מְצַדִּיעִים כְּבָר הַבְּקָר בְּאֶפֶן אַחֵר ...

קוֹף עֲלוּב. הוּא שְׁמֵר עַל הַזִּיק הָאֲרִיִּסְטִי
 וְנִמִּים עַל גִּמִּים הוּא עֵמֶל וְחֵמֵר
 עַד לְמַד לְמְצַדִּיעַ בְּמַעַל פְּשִׁיטִי,
 לְשִׁמְחַת הַקֵּהל וּפְקִיבֵי הַמְשֻׁטֵר.

הוּא טְרַח וְלִמַּד
 בְּזַעַת אֲפִים,
 וְחֵלְלו לִזְמַדִּים פֹּה פְּשׁוּט וּמְחַר ...
 וְחֵקוֹף מְצַטְנֵף וְעוֹצֵם הַעֵינִים
 וְרֹאשׁוֹ הַעֵינֵף מְסַתְּחָרֵר, מְסַתְּחָרֵר.

וְאִין פֶּלֶא. רַבִּים נַחְפְּסִים לְסַתְּחָרֵר
 בְּרֹאֲתֵם אֵיךְ אוֹתוֹ הֶהְמוֹן הַשְּׁקוֹר
 מִגִּנּוּ לְמַפְלִיא עַל אוֹתָהּ הַתּוֹמְרָה,
 גַּם יִשָּׁר גַּם הַפּוֹף, בְּאוֹתָהּ הַדְּבֻקוֹת.

בְּמַבְלוּ פְּקֻדַת דָּם, קָם וְקוֹף וּפְתִיטִי
 מוֹל עֲלוּם הַמְּנַהֵיג הַכּוֹבֵשׁ אַרְצוֹת,
 אוֹ הַרִיעַ הַיָּדָד (וְהַ הִתָּה קוֹף לֹא פִתִּי)
 וְהִרְאָה לְהִטִּים שֶׁל דִּיצוֹת וּקְפִיצוֹת,
 וְקַבֵּל בְּשִׁבְרֵינָהּ אֲגוּזִים וּסְפִגְטִי
 מְחוּפִי-וּשְׁחוּרֵי-וַיִּרְקִי-הַתְּקִיצוֹת.

וְחֵקוֹף מְצַטְנֵף וּמְחַרְחֵר לוֹ: „גַּעַמִּי...
 וְלִלְמַד מִתְּדֵשׁ לֹא אֲסַפִּיק, לֹא אֲסַכֵּן...
 כֵּן, חֶסֶר לוֹ אוֹתוֹ בְּשִׁרּוֹן אֲקִרּוֹפְטִי
 שֶׁל אוֹתוֹ חֵקוֹסִם שְׁקוֹרְאִים לוֹ הַמּוֹן.

וּמִלִּינִים עָשׂוּ בְּאֲרֻפָּה כְּמוֹהוּ
 וְחֵה הַדְּבָר לֹא-בְרוּר עַד הַסּוֹף,
 אִם הַקּוֹף מְסַקֵּה אֶת הַעֵם (אִין לְתַמְתָּ...)
 אוֹ הַעֵם בְּרַעַו מְסַקֵּה אֶת הַקּוֹף.

וְעַל גִּוְהִיחִיּוֹת אֶפֶל-לֵיל מְשֻׁמְרַע,
 וּבְעִיר תְּצוֹצְרוֹת נִצְחוֹן עֲלִיזוֹת ...
 אֵךְ כּוֹכַב בְּמְרוֹמִים מִנְצָנֵץ וַיּוֹדַע:
 לֹא הַקּוֹף הוּא גְבוּר הַטְּרַנְדִּיָּה הַזֹּאת.

שיר זה פורסם ב־ 1945 במדור "הטור השביעי", שבו ביטא נתן אלתרמן את עמדותיו בנושאים חברתיים ופוליטיים.

מה היא עמדת המשורר העולה משיר זה?

בתשובתך הסבר והדגם גם שני אמצעים רטוריים בשיר שבאמצעותם המשורר מביע את עמדתו.

/המשך בעמוד 14/

שירי זלדה

25. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

כְּאֶשֶׁר הָיִיתָ פֹּה / זלדה

כְּאֶשֶׁר הָיִיתָ פֹּה
וּמִבְטָד הַחוּם מִגֵּן עָלַי
וּמִחֻשְׁבוֹתַיִנִי נוֹגְעוֹת
פָּתַע
כָּנָף אֶל כָּנָף.

כְּאֶשֶׁר הָיִיתָ עִמָּדִי
בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים הַחוֹלְפִים
הָיוּ הַקִּירוֹת בְּנֵי-בֵית קְשִׁישִׁים
לְסַפְּרוֹ מַעֲשֵׂוֹת עֵתִיקוֹת
בְּעָרֵב
כְּאֶשֶׁר שְׁתִּינוּ תָהּ.

עֲכָשׁוּ הַקִּירוֹת אֵינָם מַחֲסֵה
הֵם הִסְתַּגְּרוּ בְּשֵׁתִיקָתָם
וְלֹא יִשְׁגִּיחוּ בְּנִפְלֵי
עֲכָשׁוּ הַקִּירוֹת סִיד וּמִלֵּט
יְסוּד זָר
חֶמֶר לֹא עוֹנָה כְּמוֹת.

כיצד מעוצבת חוויית הגעגועים בשיר? הסבר והדגם את דבריך.

26. בחר בשיר שלמדת (אחד בלבד) משירי זלדה המובאים לפניך וענה על השאלה שאחריהם.

צפור אחוזת קסם / זלדה

כְּאֶשֶׁר הַגּוֹף הִרָף
מִט לְנַפֵּל
וְהוּא מְגִלָּה חֲרָדָתוֹ מִפְּנֵי הַקֶּץ
לְנִשְׁמָה,
מְצַמֵּיחַ עֵץ הַשְּׂגָרָה הַנְּמוּף
שְׂאֵבֶק אֶכְלוּ
עֲלִים יִרְקִים פְּתָאִם.
כִּי מְרִיחַ הָאֵין נִפְרִיחַ
הַדּוֹר נֶאֱהָ
וּבְצַמְרָתוֹ צִפּוֹר
אֲחוֹזֹת קֶסֶם.

כָּל שׁוֹשְׁנָה / זלדה

כָּל שׁוֹשְׁנָה הִיא אֵי
שֶׁל הַשְּׁלוֹם הַמְּבֻטָּח,
הַשְּׁלוֹם הַנִּצְחִי.

בְּכָל שׁוֹשְׁנָה מִתְגַּוְרְרֶת
צִפּוֹר סִפִּירִית
שְׂשֻׁמָה "נִכְתָּתוֹ".

וּנְדָמָה
כֶּה קְרוֹב
אוֹר הַשׁוֹשְׁנָה,
כֶּה קְרוֹב
גִּיחוּחָה,
כֶּה קְרוֹב
שְׁקֵט הָעֲלִים,
כֶּה קְרוֹב
אוֹתוֹ אֵי –
קַח סִירָה
וְחִצָּה אֶת יָם הָאֵשׁ.

שְׁנֵי יְסוּדוֹת / זלדה

הַלְהִבָּה אוֹמְרַת לְבְרוּשׁ
כְּאֶשֶׁר אָנִי רוֹאָה
כִּמְהָ אִמָּה שְׂאֵנִי
כִּמְהָ עוֹטָה גְאוֹן
מִשְׁהוּ בְּתוֹכִי מִשְׁתּוֹלֵל
אֵיךְ אֶפְשֶׁר לְעִבֵּר אֶת הַחַיִּים
הַנּוֹרְאִים הָאֵלֶּה
כְּלִי שֶׁמֶץ שֶׁל טְרוּף
כְּלִי שֶׁמֶץ שֶׁל רוֹחַנִיּוֹת
כְּלִי שֶׁמֶץ שֶׁל דְּמִיוֹן
כְּלִי שֶׁמֶץ שֶׁל חֲרוּת
בְּגִאָוָה עֲתִיקָה וְקוֹדֶרֶת.
לוֹ יִכְלָתִי הֵייתִי שׁוֹרְפֶת
אֶת הַמִּמְסָד
שֶׁשְׁמוֹ תְּקוּפוֹת הַשְּׁנָה
וְאֵת הַתְּלוּת הָאֲרוּרָה שֶׁלָּךְ
כְּאֲזֻמָּה, כְּאֲוִיר, בְּשֶׁמֶשׁ, בְּמִטְרָה וּבִטֵּל.
הַבְּרוּשׁ שׁוֹתֵק,
הוּא יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טְרוּף
שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲרוּת
שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דְּמִיוֹן
שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוֹחַנִיּוֹת
אֲף הַשְּׁלֵהֶבֶת לֹא תִבִּין
הַשְּׁלֵהֶבֶת לֹא תִאֲמִין.

ברבים משירי זלדה יסודות מעולם הטבע תורמים לבניית המשמעות של השיר.

הסבר והדגם קביעה זו על פי השיר שלמדת.

/המשך בעמוד 16/

27. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

מעשה ביונה / חיים גורי

מעשה ביונה
שירדה על כתפי מרומים.
קלה מאד,
מנגות עיר הקסד והרחמים.

דמנו יחדו
שעה תמימה וכינינו הרוח.
רציתי לומר לה:
תמימה, יונה תמימה,
מצאת לך מקום לנחת.

מעשה ביונה
שצנחה על כתפי,
לבנה, חמה.

עד נגעו בה שפתי
והיתה נוצתה אדמה.

מהי לדעתך התרומה של שם השיר "מעשה ביונה" והחזרות עליו להבנת המשמעות של השיר?
הסבר את דבריך, ובסס אותם על דוגמאות מן השיר כולו.

28. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריה.

ירשה / חיים גורי

האיל בא אחרון.
ולא ידע אברהם כי הוא
משיב על שאלת הילד,
ראשית־אוננו בעת יומו ערב.

נשא ראשו השב.
בראותו כי לא חלם חלום
והמלאך נצב —
נשרה המאכלת מידו.

הילד שהתר מאסוריו
רצה את גב אביו.

יצחק, במספר, לא העלה קרבן.
הוא חי ימים רבים,
רצה בטוב, עד אור עיניו פנה.

אבל את השעה ההיא הוריש לצאצאיו.
הם גולדים
ומאכלת בלבם.

סיפור העקדה המקראי מתמקד בדמותו של אברהם אבינו כמי שעמד בניסיון של אלוהים.
שיר זה מוסיף גם את נקודת המבט של יצחק.
מהי נקודת המבט של יצחק על פי השיר? הסבר את תרומתה להבנת המשמעות של השיר.

29. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אודיסס / חיים גורי

ובשובו אל עיר מולדתו מצא ים
ודגים שונים ועשב צף על הגלים האטומים
ושמש נחלשת בשולי שמים.

טעות לעולם חוזרת, אמר אודיסס בלבו וציף
וחזר עד פרשת הדרך הסמוכה לעיר השכנה,
למצא את הדרך אל עיר מולדתו שלא הייתה מים.

הלך ציף כחולם ומתגעגע מאד
בין אנשים שדברו יונית אחרת.
המלים שנטל עמו כצידה לדרך המסעות, גועו בינתיים.

רגע חשב כי נדדם לימים רבים
וחזר אל אנשים שלא תמחו בראותם אותו
ולא קרעו עינים.

הוא שאל אותם בתנועות והם נסו להבין אותו
מתוך המרתקים.
הארזמן הסגיל והלף בשולי אותם שמים.

קמו המבגרים ונטלו את הילדים שעמדו סביבו במעגל
ומשכו אותם.
ואור אחר אור הצהיב בבית אחר בית.

בא טל ונרד על ראשו.
באה רוח ונשקה לשפתיו.
באו מים ונטפו רגליו כאברי קללה הנקנה
ולא ראו את הצלקת.
והמשיכו במורד כדרך המים.

בשיר זה תיאורי סביבה ומפגשים עם אנשים מעצבים את חוויית הניכור והזרות של

אודיסס. הסבר והדגם אמירה זו.

30. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שיר 21 מתוך מחזור השירים: **יריד המזרח** / חיים גורי

בית 7 קולות באבק, פית נחר בסלם השמים.
יפה לך מעות.
יפה ליבוש פביסה, מגדל שמש.

בית 8 מי יגן על שְׁלֵה מַפְנִיָּה?
אחי הצעיר יהודה, האם אתה יודע?

בית 9 ולא יד אדני על כתפי.
אדמה ויתים מכסיפים.

בית 1 בקשו רחמים עליה שָׁפָךְ עוֹלָה לָהּ,
שָׁפָךְ, כַּנְרָאָה, יַעֲלֶה לָהּ.

בית 2 שוב משהו תנ"כי.
שוב לא מחולה היא.
ילדה טובה,
שומעת פעם ועוד פעם בקול יחזקאל,
חיה בך מיה.
ועוד זה מדבר וזה בא,
קורא באזני ירושלים.

בית 3 מפחדת פן יבלע לה —
עצלתים חמות, מפרשי רוח ערב,
כמו ברודוס, נניח.
שמועה רדומה.

בית 4 שוב קולות באביב הכבד —
אחי הצעיר יהודה, האם אתה יודע?
האם אתה שומע?
עוד עודית. דומה לעצמה.

בית 5 עורכי השתיקות,
אפלה מהרהרת מעל גנותיה.
עוד נביא שכה רע לו, גם בשבת.

בית 6 קלבים אפרים. נביאי האויבים בליה,
בדרך מדרגות האבן, בדרך פרדסי הלילה.
קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה.

בבית השמיני בשיר המשורר שואל:
מי יגן על שְׁלֵה מַפְנִיָּה?

הסבר מדוע העיר זקוקה להגנה מפני עצמות. בסס את דבריך על דוגמאות מן השיר.

פרק חמישי – שיר שלא נלמד

פרק זה הוא חובה. ענה על שאלה 31 (16 נקודות)

31. קרא את השיר "קצה חוט" מאת אריה סיון*, וענה על השאלה שאחריו.

קצה חוט / אריה סיון

לתפס קצה חוט. רק לתפס קצה חוט.
אם אמצא קצה-חוט כזה
אני אשזר ממנו גשר-חבלים
ועל גביו אחצה נהר
שאני זוכר את שמו. אולי נהר השכחה.

מה בעבר השני, מה מצפה אני
למצא בעבר השני? מכאן
אני רואה שיחים, פרחים צומחים
באדמה רכה, חולית, כמו ברקמה
שאמי עשתה לי בעודני ברחמה
ותלתה על מטתי.

מטעמים של עין-הרע אינני מקנה ששם מעבר לנהר
אתחבר שוב אל החלק שנפרד ממני
אולי מפני שהחוטים אשר בהם נתפסתי עד היום
התקשו בי והפכו
פקעות כבושות בתוך עצמן.

* משורר ישראלי, יליד תל-אביב 1929, חתן פרס ישראל לשירה תשי"ע.

בשיר זה המשורר מביע משאלה להתחבר לזהותו האבודה.
כיצד מתוארת זהות זו, ומה הם הקשיים העומדים לפני המשורר בדרכו לממש את
משאלתו? הסבר ותדגם את דבריך.
בתשובתך התייחס גם ללשון הציורית המבטאת את המשאלה ואת הקשיים במימושה.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או למססם אלא ברשות משרד החינוך